

Vår postala konvention med USA

av Bertil I. Larsson

Inledning

Denna uppsats har tillkommit för att redovisa de arkivstudier jag gjort beträffande konventionen mellan Sverige/Norge och USA. Eftersom den var i kraft bara två år kom den att bli vår sannolikt "kortaste" konvention, men är trots detta av stort posthistoriskt intresse.

Uppsatsen inleds med en avskrift av det brev från USA, som initialt tog upp frågan om möjligheten och lämpligheten att sluta en postal konvention mellan samtliga skandinaviska länder å ena sidan och USA å den andra. Danmark drog sig emellertid ur redan på inledningsstadiet och slöt en egen konvention med USA. De "Förenade Konungadömena" hade följaktligen att agera på egen hand gentemot USA, som nog måste anses ha varit den mest aktiva parten i det inledda samarbetet. Ganska utförligt behandlas de olika turerna innan konventionen låg färdig för underskrift i Washington i mars 1873. De för dagens posthistoriker mera väsentliga artiklarna i konventionen och i de reglementariska bestämmelserna har citerats.

Idén bakom tillkomsten av konventionen var att försändning av post mellan de skandinaviska länderna och USA skulle kunna ske "i slutna säck". Detta betydde att transporten av postsäckarna genom ett transitland ombesörjdes av detta lands postverk men utan att säckarna öppnades. Den individuella postbehandlingen av varje enskild postförsändelse onödiggjordes därmed i transitlandet. Fördelarna med ett sådant förfarande var flera, bl.a. lägre porto på grund av lägre transitporto, snabbare befordran och färre felsändningar. De slutna

.....

BERTIL I. LARSSON är född 1931.

Han tog efter avslutad folkskola anställning på en elfirma och har sedan dess varit elektriciteten trogen. En lägre ingenjörsexamen följde och så småningom, efter fritidsstudier, civilingenjörsexamen på KTH. De nära femtio yrkesverksamma åren har fördelats tämligen jämnt mellan dels teknik, avslutad med chefsskapet för ASEA's konstruktionskontor för stora, roterande maskiner, dels internationella affärer, krönt av chefsskapet för ASEA's vattenkraftverksamhet. De sista tio arbetsåren ägnades åt internationell affärsverksamhet med London som bas och där avnjutes nu pension tillsammans med hustru Kersti, även hon filatelist.

.....

säckarna kunde enligt konventionens bestämmelser sändas via England, via Danmark och Tyskland eller med ångbåtar i direkt och regelbunden trafik mellan de skandinaviska länderna och USA. Men starka bevis framläggs för att postbefordran med sådana direktgående båtar mellan Sverige och USA sannolikt aldrig kom till stånd, vilket i så fall medför att brev till USA med portot 24 öre ej existerar liksom att en stämpel med texten "**Direct Service**" aldrig kom att användas.

Den mystik som råder beträffande en stämpel med texten "**Via D. T & E.**" diskuteras och möjligheten att den aldrig kom till användning framhålls.

Tyvärr är det tillgängliga illustrationsmaterialet litet och antalet avbildade brev därmed ringa.

Förfäktningar

En av de sista bilaterala konventioner som de "Förenade Konungarikena Sverige och Norge" undertecknade var med "Amerikas Förenade Stater". Denna konvention slöts i Washington den 15 mars 1873 men kom, bland annat på grund av tillkomsten av den multinationella konventionen om den All-

männa Postföreningen av år 1874 (giltig från 1.7.1875), att spela en tämligen obetydlig roll för vårt postutbyte med USA. Därmed dock inte sagt att den saknar stort posthistoriskt intresse.

Det hela började med ett brev, daterat Feb. 9, 1870, från the Post Office Department i Washington D.C.. Detta brev lyder i sin helhet som följer:

"In view of the very general desire of the people of the United States, and particularly of the adopted citizens of Scandinavian extraction, for the establishment of a direct exchange of mails between this country and the Scandinavian Kingdoms, avoiding the North German Union transit and reducing the existing rates of postage by that route, I have the honor to request that you will please inform me at your early convenience, whether in your judgement it is practicle and adviceable to establish a direct exchange of correspondence, in closed mails between the United States and Sweden, via England to embrace the correspondence with Norway and Denmark, as well as that with Sweden, in a single arrangement, and at uniform rates of postage.

It is represented to this Department that there are lines of steamers running regularly between Hull or Grimsby (England) and Gothenburg in Sweden, and also direct to Christiania and Bergen in Norway, and to Copenhagen in Denmark, by means of which the United States and Scandinavian mails can be transported from and to Great Britain, at rates of compensation which would justify the establishment of an international postage charge for letters between this country and Sweden Norway and Denmark, of not exceeding ten cents per single rate of half an ounce or under. The existing postal convention between the United States and the United Kingdom of Great Britain and Ireland establishes an Atlantic sea postage of six cents per ounce or thirty grammes (equal to 2 cents per single letter) and a British territorial transit postage of one and one fourth pence (2 1/2 cents) per ounce, so that, if an equally cheap sea rate is established for the transport charge beyond Great Britain, it will be practicable to fix the international letter rate for correspondence exchanged by the proposed route, through Great Britain, at eight or at most ten cents per single letter of half ounce or under.

I accordingly request that you will please cause enquiry to be made relative to the practicability of concluding an arrangement for a direct exchange of mails via England, and advice me of your views on the subject, at your early convenience.

I am very Respectfully
Your Ob.t Servant
John A.J. Creswell
Postmaster General

Det var alltså, förvånansvärt nog, USA som initierade tillkomsten av konventionen.

Routen via Tyskland skulle undvikas på grund av det höga transitportot och i stället skulle direkta båtförbindelser mellan England och de skandinaviska länderna utnyttjas. Allt tänkt att sammanfattas i en enda konvention mellan USA och Sverige, Norge, Danmark och med ett och samma porto mellan USA och de tre andra länderna.

Den existerande konventionen mellan USA och The United Kingdom of Great Britain and Ireland (UK) specificerade transportkostnaden över Atlanten för brev till 6 cents per 30 gram och brittisk transit till 1 1/4 pence = 2 1/2 cents per 30 gram. Således totalt 8 1/2 cents per 30 gram, eller om man räknar med en genomsnittlig brevvikt på 10 gram (vilket ungefär gäller när enkelbrevets max.-vikt är 15 gram), cirka 3 cents för ett ge-

nomsnittsbrev. Med lika billig sjötransport mellan UK och Skandinavien som mellan USA och UK så borde ett totalporto mellan USA och Skandinavien bli 8 eller maximalt 10 öre för ett enkelt (max. 15 gram) brev, allt enligt den amerikanske postdirektören.

Postutbytet var tänkt att ske "i slutna säck" (sluten transit, closed mails), dvs, brevsäckarna skulle förseglas i avsändarlandet och inte öppnas förrän i mottagarlandet. Motsatsen till ett sådant försändnings-sätt var "öppen transit" (open transit, styckevis transit), då varje brev behandlades individuellt. För post som sändes i slutna säck var det normalt att berörda parter gottgjorde varandra efter den totala brevmängdens nettovikt och efter ett pris, som vanligtvis uttrycktes per 30 gram netto brevvikt, så som USA här föreslagit.

USA-brevet diariefördes av Kungliga Generalpoststyrelsen (KGPS) den 4 och föredrogs den 7 mars 1870. En avskrift av brevet översändes samma dag till de norska och danska postverken med anhållan om en kommentar. Det norska svaret ankom redan den 21 mars och tillstyrkte det framförda förslaget under förutsättning att den norska portoandelen blev minst 5 öre för befordran av ett enkelt brev om 15 gram mellan norsk av-sändnings- respektive mottagningsort och engelsk hamn (det anmärktes att Norge vid ifrågavarande tidpunkt betalade cirka 2 2/3 öre för befordran av ett sådant brev mellan norsk och engelsk hamn). Det anmärktes också att det amerikanska förslaget om samma porto från samtliga skandinaviska länder till USA, och omvänt, med nödvändighet skulle medföra att det ena skandinaviska landet måste inom sitt eget område befordra det andras brev till/från USA portofritt. Detta förtydligades, som ett exempel, med att ett svenskt brev till USA, bestämt att befordras med båt från Christiania, måste befordras portofritt genom Norge, likaväl som att ett brev från USA till Norge ankommande med båt till Göteborg måste befordras portofritt genom Sverige.

Det danska svaret, som ankom den 23 maj, var mera kallsinnigt. Som orsak framhölls att den portofrihet mellan de skandi-

naviska länderna, så som det amerikanska förslaget innebar, var betänkligt för Danmark eftersom den amerikanska brevväxlingen var väsentligt mindre med Danmark än med de andra båda länderna. Någon invändning mot att från svensk och norsk sida inleda förhandlingar med USA hade inte Danmark. Det påpekades också att det vore lämpligt att i sådana eventuella förhandlingar framhålla möjligheten att även använda utvandrarskeppen för postföringen. Likaså framhölls att man borde avvakta och se vilka portosänkningar som överenskommits i den nyligen avslutade konventionen mellan USA och UK vilken medfört sänkningar även för det Nordtyska Förbundets brevväxling med USA.

Den första ronden i det så inledda förhandlingsarbetet fullbordades med att KGPS i ett brev av den 30.3.1871 besvarade det amerikanska brevet. I huvudsak vidarebefordrades de norska och danska synpunkter som nämnts ovan, men det framgick också att KGPS haft kontakter med den amerikanske ambassadören i Stockholm vilken framhållit möjligheten att använda tyska Lloyds båtar för brevbefordringen, ett arrangemang som KGPS inte trodde på eftersom dessa båtar inte regelbundet anlöpte skandinavisk hamn och man följdaktligen inte skulle kunna undvika tysk transitkostnad. Sammanfattningsvis bedömde KGPS att det borde vara möjligt att med transit via UK nå ett totalporto på cirka 10 öre, så som föreslagits av USA, och att idén om en konvention därför var realistisk. Det framfördes också att portot för ett ofrankerat brev borde vara högre än för ett frankerat.

Amerikanskt konventionsförslag

Med ett brev daterat den 15.2.1872 översände USA ett förslag både till konvention och till reglementariska bestämmelser för postutbytet med Sverige/Norge. Att Danmark inte fanns med var inte så förvånansvärt eftersom USA och Danmark redan i slutet av 1871 hade signerat en gemensam konvention. Jag har inte lyckats finna det ovan nämnda amerikanska förslaget, men i det

svenska svaret av den 13.5.1872 framfördes ett par väsentliga synpunkter:

1. Konventionen mellan Danmark och USA specificerade ett betalt enkelporto av 12 danska skillingar = 25 öre och den svensk-danska konventionen av 1869 specificerade en maximal svensk portoandel av 13 1/2 öre för brev, som styckevis skulle transitera Danmark. Följaktligen skulle Sverige kunna sända ett brev till USA via Danmark för 38 1/2 öre avrundat till 38 öre. Tanken att då införa 10 cents = 40 öre som betalt enkelporto i den tilltänkta svensk/norska konventionen med USA verkade meningslös och Sverige föreslog därför att i stället sätta detta porto till 36 öre.
2. Sverige ifrågasatte om man inte borde slopa avräkning mellan konventionsparterna för internationella brev (= brev mellan konventionsparterna). Detta hade blivit mer och mer vanligt i senare tiders konventioner och så hade skett i konventionen mellan Danmark och USA. Ett sådant förslag innebar att vardera postver-

ket behöll de portobelopp som det uppbar. Detta var en princip baserad på att ett brev normalt ger upphov till ett svarsbrev.

3. En i konventionsförslaget intagen klausul om brevbefordran även med tyska båtar till USA bifölls, men mellan Sverige och Tyskland skulle befordran kunna ske via Stralsund, Lübeck etc. och inte bara via Danmark som förslaget ursprungligen angav.

I ett brev från USA daterat 5.7.1872 accepterades de ovannämnda av Sverige framförda synpunkterna och det betalda enkelportot, från USA via UK eller Tyskland, sattes till 9 cents vilket motsvarade det svenska porto-förslaget 36 öre.

Den 4.11.1872 ansåg därmed generalpostdirektör Roos tiden mogen att i ett långt brev ställt till Kungl. Maj:t sammanfatta vad som hänt. Beträffande slopandet av avräkning mellan USA och Sverige anför han nu:

”Då emellertid, enligt hvad Kungliga Generalpoststyrelsen sednare inhemtat, man å Norsk sida lär hysa tvekan mot antagande af förslaget om afräkningens upphörande, enär uttrönt blifvit, att af de bref som utvexlas mellan Norska och Amerikanska orter, ett större antal betalas vid Amerikansk än vid Norsk anstalt.

Då skäl icke saknas för antagandet att ett liknande förhållande eger rum med bref hvilka befordras mellan Svenska och Nordamerikanska orter, och då lämpligast synes att de öfverenskommelser som kunna komma att träffas rörande postutvexlingen med Nordamerikas Förenta Stater, blifva så mycket som möjligt likartade för hvardera af de förenade Rikena, anser KGPS frågan om utbytande af Art. XI i det SvenskAmerikanska fördragsförslaget mot stadganden, öfverensstämmande med Art. IX och X i det DanskAmerikanska Postfördraget böra åtminstone f.n. förfalla, samt att, der någon förändring i förstomförmälda Art. pröfvas böra ifrågakomma, densamma bör inskränka sig dertill att Postverkens styrelser bemyndigas att, der framdeles förhållanden skulle till sådant föranleda, träffa aftal om afskaffande af afräkningen för den internationela brevexlingen.”

Roos fortsätter senare och avslutar med:

”Under åberopande af hvad här ofvan blifvit i underdånighet anfördt och då obestridligt är att någon, om också icke synnerligen betydlig, fördel skulle beredas postutvexlingen genom antagande af de från NordAmerikansk sida framställda förslag, hemställer Generalpoststyrelsen i underdånighet huruvida E. K. Maj:t behagade åt Generalpoststyrelsen uppdraga att med NordAmerikanska GeneralDirektören träffa sådant aftal rörande postutvexlingen mellan Sverige och Förenta Staterna, som från NordAmerikansk sida blifvit föreslaget, med iakttagande likväl i Art. IV och V af samma fördrag af de förändringar som här ofvan blifvit underdånigt ifrågaställda, eller om möjligtvis, med afseende å det förhållande att samtidigt pågått och antagligen ännu pågå underhandlingar jemväl om ordnande af postförhållandena mellan Norge

och Nordamerikas Förenta Stater, E. K. Maj:t skulle i nåder finna frågorna om villkoren för postutväxling mellan hvardera af de förenade Rikena och Nordamerikas Förenta stater böra i ett sammanhang till slutlig nådig ompröfning upptagas.”

Det skulle dröja ända till den 18.3.1873 innan KGPS fick svar och då med ett dagen innan daterat brev från Kongliga Utrikes Departementet. Där sägs:

”Sedan Kongl. Maj:t dels uti sammansatt norskt och svenskt Statsråd i Christiania den 22 sistlidne November bemyndigat Stats Ministern för Utrikes Ärendena att afsluta en Postkonvention mellan de Förenade Rikena och Amerikas Förenade Stater, dels uppå ministeriel föredragning den 14 sistlidne januari förordnadt, att Kongl. Maj:ts Minister i Washington skulle förses med fullmakt för konventionens undertecknande, har denna formalitet, enligt igår ingånget telegram från bemälda Minister, den 15 i denna månad egt rum och kommer konventionen att från nästkommande Juli månads ingång vinna tillämpning. Telegrammet upplyser icke, huruvida det af Kongl. Maj:t den 22 sistlidne November godkända förslag blifvit i alla punkter följdt vid konventionens afslutande.”

Ett nytt brev, daterat den 7.4.1873, likaså från utrikesdepartementet, ger intressanta detaljer från förhandlingarna och undertecknandet i Washington:

”Den i Washington, jemlikt min skrivelse till K. General Post Styrelsen af den 17 nästlidne Mars, afslutade och undertecknade Postkonventionen mellan de Förenade Rikena och Amerikas Förenade Stater har nu kommit mig tillhanda.

Den är affattad i huvudsaklig öfverensstämmelse med det af Kongl. General Post Styrelsen i samråd med Kongl. Norska Marin- o Post Departementet utarbetade förslag, som i engelsk öfversättning, hvaraf afskrift här biläggas, af mig till Washington öfversändes.

Enligt hvad Kongl. Maj:ts Minister i Washington upplyst, gjorde den Amerikanska Poststyrelsen svårigheter endast i fråga om upptagandet i afräkningarne de respektive postverken emellan af tilläggsporto för ofrankerade och ofullständigt frankerade brev, äfvensom i fråga om rätt till den i Sverige ännu kvarstående breffbäringsavgiften och den i Norge brukliga särskilda afgiften af respektive 2 och 4 skilling för de poste restante brev samt för sådana brev, som till befordran inlemnas efter den i allmänhet fastställda inlemnings-tiden.

Medan det lyckats att i det sednare afseendet häfva alla den Amerikanska Herr General Post Mästarens betänkligheter, fordrade han deremot i afseende på tilläggsportot, att detsamma skulle för underlättande af expedition och afräkning i konventionen utbytas mot en förhöjd afgift för ofrankerade och ofullständigt frankerade brev, samt att denna förhöjning – för att i hvarje fall såvidt möjligt bevara ett jämnt förhållande till afgiften för fullständigt frankerade brev – skulle för brev, utvecklade medelst i regelbunden fart gående ångbåtar mellan de Förenade Rikena och de Förenade Staterna, bestämmas till respektive 12 öre, 3 skilling och 3 cents (istället för 20 öre, 6 skilling och 5 cents, såsom antaget blifvit för de slutna postförsändelserna via England och Tyskland).

De förändringar i konventionen som denna, vid underdånig föredragning af förslaget den 22 sistlidne November, af Kongl. Maj:t såsom alternativt godkända princip medfört, röra förslagets följande artiklar:

Art. 5-11 Före sista stycket har här blifvit införd en bestämmelse om de från ofullständigt frankerade brev använda frimärkens afräknande från portobeloppet.

Dessutom har i Art. 12 (nuvarande artikel 11), rad 11 under 1) blifvit tillagdt ”and prices” (ej översatt i den svenska texten), såsom innebärande en lättnad för handeln och omsättningen och icke varande i strid mot konventionens anda, samt efter slutorden i Art.13 (nuvarande artikel 12) ”any other taxes for exterior service”. Detta tillägg har afseende på det slags afgifter, som t. ex. erläggas af det amerikanska postverket till vederbörande ångbåtskompanier postbefordringen till Cuba, och som icke kunna hänföras under artikeln öfriga föreskrifter.”

Konventionen undertecknades i Washington den 15.3.1873 av Oluf Stenersen för svensk/norsk räkning och av USAs Postmaster General John A. J. Creswell. Den ratificerades redan samma dag för USA av U. S. Grant/

Hamilton Fish (statssekreterare). Kung Oscar ratificerade konventionen den 16 maj och ratifikationerna utväxlades i Stockholm den 26.5.1873.

Kommentar: Nedan återges konventionstexten praktiskt taget komplett men med uteslutande av traditionellt högnärande inledning och avslutning.

**Post-Konvention
emellan
Hans Maj:t Konungen af Sverige och Norge
och
Presidenten i Amerikas Förenade Stater,
afhandlad och sluten i Washington den 15 Mars 1873 samt ratificerad
i Stockholm den 16 Maj och i Washington den 15 Mars s. å.**

Artikel 1.

Mellan de Förenade Konungarikena Sverige och Norge, å ena sidan, och Amerikas Förenade Stater, å den andra, skall utväxling af post ega rum. Denna postutväxling skall omfatta: 1) Bref, wanliga och rekommenderade; 2) Tidningar, böcker, trycksaker af alla slag (inbegripet kartor, planritningar, kopparstick, ritningar, fotografier, litografier och alla andra dylika på mekanisk väg åstadkomna föremål, musikalier etc.), mönster och varuprofwer, deruti inbegripna sädes- och fröprofwer. Sådan post skall utväxlas antingen den ursprungligen afgår från ett af de Förenade Rikena och är destinerad till Förenade Staterna, eller omvändt, eller den kommer från eller är destinerad till sådana främmande länder, för hwilka de kontraherande länderna kunna tjena som mellanlänk.

Artikel 2.

Utvexlingspostanstalter äro

å Swensk sida:

- 1) Göteborg, 2) ambulanta postexpeditionen n:r 1 å linien Stockholm- Göteborg,
- 3) ambulanta postexpeditionen n:r 2 å linien Malmö-Falköping;

å Norsk sida:

- 1) Kristiansand, 2) Kristiania, 3) sjöpostkontoret Hammerfest-Hamburg;

å Förenade Staternas sida:

- 1) New York, 2) Chicago.

De respektive Poststyrelserna äro berättigade att, närhelst sådant af omständigheterna påkallas, upphäfwa den ena eller andra af dessa utväxlingspostanstalter eller bestämma andra sådana.

Artikel 3.

Swenska och Norska Postwerken skola sjelfwa träffa anstalt om befordringen af den post, som derifrån afsändes till Förenade Staterna, och likaså skall Förenade Staternas Postverk träffa anstalt om befordringen af dess post till Sverige och Norge. Posterna skola befordras på regelbundna kommunikationsvägar, och hwartera Postverket skall sjelft bekosta transporten (till sjöss och lands) af de poster som det afsänder till det andra landet. Det är öfverenskommet att kostnaden för den internationela sjö- och landtransiten af slutna poster, som utväxlas i någondera riktningen emellan de respektive ländernas gränser, skall i första hand betalas af det Postverk som af de mellanliggande ländernas Postverk erhållit de förmånligaste befordringswillkoren; och skall hwad som på sådant sätt blifwit af det ena Postverket för det andra Postverkets räkning förskjutit, skyndsamligen godtgöras.

Kommentar: Ovanstående behandlas senare under rubriken: Den slutna transiten mellan Sverige och USA.

Artikel 4.

Den wigt, hwartill en försändelse som befordras mot enkel portoavgift må uppgå, utgör:

1. För bref 15 grammer
2. För all annan korrespondens, som är omnämnd i första artikelns andra paragraf, den som hwartdera postverket bestämmer för de poster, som till det andra afsändas, lämpad efter hwad i afseende å sådan korrespondens inom afsändningslandet finnes stadgat. Hwardera Poststyrelsen skall emellertid underrätta den andra om den wigt den fastställer samt om hwarje följande förändring deruti.

Progressionsskalan härwid skall vara sådan, att för hwar ökad enkel wigtsats eller del deraf tillkommer alltid ett enkelt porto.

Den wigt, som blifwit angifwen af den afsändande postanstalten, skall alltid gälla, utom i fall af uppenbart misstag.

Artikel 5.

Befordringsavgiften för enkelt bref, som utwexlas direkte mellan något af de Förenade Rikena och de Förenade Staterna, utgör:

I. I sluten postsäck via England, utan afseende derå om befordringen eger rum till eller från Svensk eller Norsk hamn, eller via Tyskland;

1. För bref från Sverige till Förenade Staterna,
 - a) förutbetalta i Sverige 36 öre,
 - b) betalta i Förenade Staterna 14 cents;
2. För bref från Förenade Staterna till Sverige,
 - a) förutbetalta i Förenade Staterna 9 cents,
 - b) betalta i Sverige 56 öre.
3. För bref från Norge till Förenade Staterna,
 - a) förutbetalta i Norge 12 skilling,
 - b) betalta i Förenade Staterna 15 cents;
4. För bref från Förenade Staterna till Norge,
 - a) förutbetalta i Förenade Staterna 10 cents,
 - b) betalta i Norge 18 skilling.

II. Wid direkt regelbunden ångbåtsfart mellan hamnar i de Förenade Rikena, utan afseende derå om hamnen är Svensk eller Norsk, å ena sidan, samt hamnar i Förenade Staterna, å andra sidan;

1. För bref från Sverige till Förenade Staterna,
 - a) förutbetalta i Sverige 24 öre,
 - b) betalta i Förenade Staterna 9 cents;
2. För bref från Förenade Staterna till Sverige,
 - a) förutbetalta i Förenade Staterna 6 cents,
 - b) betalta i Sverige 36 öre;
3. För bref från Norge till Förenade Staterna,
 - a) förutbetalta i Norge 7 skilling,
 - b) betalta i Förenade Staterna 9 cents;
4. För bref från Förenade Staterna till Norge,
 - a) förutbetalta i Förenade Staterna 6 cents,
 - b) betalta i Norge 10 skilling.

Ofullständigt frankerade bref skola taxeras såsom obetalta efter afdrag af det å afgångsorten erlagda portot.

För all annan korrespondens, som omnämnes i första artikelns andra paragraf, gäller för de poster, som afsändas den ena eller andra vägen, den taxa, som det afsändande Postverket bestämmer, lämpad efter hwad i afseende å sådan korrespondens inom afsändningslandet finnes stadgat. Dock skall hwardera Poststyrelsen underrätta den andra om den afgift den bestämmer samt om hwarje följande förändring deruti.

Kommentar: I ett brev daterat 30.5.1873 meddelade KGPS att det hade bestämts att portot för trycksaker etc. från

Sverige till USA skulle vara 14 öre per 50 gram om de sändes via Göteborg och England, via Danmark och Tyskland, via Danmark, Tyskland och England samt via Danmark och England. Med direkt båtförbindelse från Sverige eller Norge skulle det bli portot 10 öre per 50 gram. Senare i uppsatsen kommer den ovan antydda vägen via Danmark, Tyskland och England att diskuteras.

Artikel 6.

Atlantiska sjöportot för korrespondens, sänd i slutna post genom England, skall ej öfwerstiga 6 cents pr uns för bref och 6 cents pr skålpund för annan korrespondens; ej heller skall kostnaden för deras sjötransport mellan England och de Förenade Rikena öfwerstiga 2 cents pr enkelt bref eller 6 cents pr uns nettowigt för brefposter och 6 cents pr skålpund för annan korrespondens.

Det är äfwen öfwerenskommet att totalkostnaden för sjötransporten mellan de respektive ländernas gränser å direkt ångfartygslinie, som lämpar sig för postbefordran och anlitas af de respektive Postwerken, icke skall öfwerstiga 2 cents pr enkelt bref eller 6 cents pr uns nettowigt för brefposter och 6 cents pr skålpund för annan korrespondens.

Det är vidare stadgat att, Atlantiska sjöportot för korrespondens, sänd i slutna poster genom Tyskland, icke får öfwerstiga 5 cents pr 30 gram af bref och 10 cents pr kilogram af annan korrespondens.

Det är också förutsatt och öfwerenskommet, att för de via Tyskland försändna slutna postsäckar, som befordras direkt mellan Christiansand och Hamburg å den för Norsk räkning underhållna ångbåtslinie, Norska Postverket skall godtgöras med ett belopp motsvarande Swenskt och Danskt transitporto af slutna postsäckar som befordras genom Sverige och Danmark.

Kommentar: Ovanstående behandlas senare under rubriken: *Den slutna transiten mellan Sverige och USA.*

Artikel 7.

Wanliga bref kunna afsändas frankerade eller ofrankerade, men för rekommenderade bref och all annan i första artikeln och andra paragraf omnämnd korrespondens skola belöpande afgifter alltid i förwäg erläggas.

Artikel 8.

Rekommenderade försändelser skola utöfwer porto beläggas med en rekommendationsavgift: i Sverige af 30 öre, i Norge af 8 skillingar och i Förenade Staterna af 8 cents; denna afgift skall likasom portot alltid i förwäg erläggas. Hwartera Postverket är berättigadt att nedsätta denna afgift för de poster de afsänder.

Artikel 9.

All korrespondens kan rekommenderas, såväl den internationela som den hwilken kommer ifrån eller är destinerad till andra länder, för hwilka de kontraherande ländernas Postverk kunna tjena som mellanlänk för öfverförande af sådana rekommenderade försändelser.

Hwartera Postverket skall underrätta det andra om de länder, för hwilka det kan tjäna som mellanlänk.

Artikel 10.

Afräkningarne för den internationela korrespondens, som utwexlas i den ena eller den andra riktningen, skola uppgöras och ordnas på följande grund, nemligen:

I. mellan Sverige och Förenade Staterna.

Swenska Poststyrelsen skall från totalbeloppet af de i Sverige uppburna internationela porto- och rekommendationsavgifter för postförsändelser mellan Sverige och Förenade Staterna draga det belopp, som, utan att de aftalade maximisatserna blifwit öfverskridna, utbetalats för postens befordran till Förenade Staternas gräns. På samma sätt skall de Förenade Staternas Poststyrelse från totalbeloppet af de inom Förenade Staterna uppburna internationela porto och rekommendationsavgifter för postförsändelser mellan Sverige och Förenade Staterna draga det belopp, som, utan att de aftalade maximisatserna blifwit öfverskridna,

Fig. 1. Brev från USA till Sverige frankerat med enkelpostot 9c.
Brevet tillhör Göran Heijtz.

Fig. 2. Obetalt brev från USA till Sverige, vilket lösenbelagts i Sverige med 56 öre.
Brevet tillhör Göran Heijtz.

utbetalats för postens befordran till Svensk (eller wid tillfälle af befordran med direkt ångbåtslägenhet eller via England, till Norsk) gräns.

Af beloppet utaf de två sålunda erhållna nettosummorna erhåller Sverige den ena och Förenade Staterna den andra hälften.

II. mellan Norge och Förenade Staterna.

(Motsvarande det som enligt ovan gällde för Sverige).

Kommentar: Ovanstående avräkningsprincip innebär att den inhemska portoandelen inte i förväg fastställs till ett bestämt belopp utan man tar de totala portointäkterna och minskar med de totala utgifterna och det som då blir kvar delar parterna lika. Detta utgör då summan av den inhemska portointäkten för post sänd enligt denna konvention.

Artikel 11.

Den korrespondens, hwarom handlas i första artikelns andra paragraf, skall fortskaffas under de vilkor som bestämmas af det afsändande Postverket; dock skola i dessa ingå följande bestämmelser:

1. Intet paket får innehålla något som är på det sätt tillslutet, att innehållet ej kan undersökas, ej heller får det innehålla något skriftligt meddelande af hwad slag det vara må, utom uppgift å afsändarens och emottagarens namn och adress, äfvensom nummer å mönster eller waruprof.

2. Intet paket får öfwerstiga två fot i längd eller en fot i någon annan riktning.

3. Intetdera postverket skall wara skyldigt att utlemna någon försändelse, som, enligt gällande lagar och författningar i destinationslandet, är till införsel derstädes förbjuden.

4. De tullafgifter, hwilka inom hwarterda landet äro att erlägga, uppbäras för tullverkets räkning.

5. Med ofwanstående undantag skall ingen särskild afgift af hwad slag det wara må upptagas för bref eller annan utwexlad försändelse. Den obetydliga brefbäringsafgift, som för närwarande är att erlägga i Sverige, skall dock uppbäras och behållas af Swenska Postverket; och så länge i Norge är fastställd en afgift af 2 skillingar för utlämnande af poste-restante bref och af 4 skillingar för brefs inlemnande efter utgången af den allmänna postinlemnningstiden må dessa afgifter uppbäras och tillfalla Norska Postverket.

Artikel 12.

Poststyrelserna i hwarterda af de Förenade Rikena och i Förenade Staterna skola gemensamt och i enlighet med gällande konventioner bestämma de vilkor, under hwilka de båda Postverken skola styckewis utwexla den korrespondens, som kommer ifrån eller är destinerad till främmande länder, för hwilka de kunna tjena som mellanlänk.

Härwid iakttages dock alltid, att sådan korrespondens skall beläggas med endast det porto, som belöper för internationel korrespondens jemte det porto och andra afgifter, som till utländska postförwaltningar skall erläggas, äfvensom alla andra afgifter för utrikes postwexling.

Artikel 13.

Afräkningarne emellan de respektive Postverken – hwilka, i öfwerensstämmelse med Art. 10, skola försigå särskildt mellan Sverige och Förenade Staterna och särskildt mellan Norge och Förenade Staterna – upprättas qwartalswis samt öfwersändas och granskas så skyndsamt som möjligt, och belöpande saldo skall utbetalas till det postverk, som fordringen eger, genom wexel antingen på London eller på den plats der den Poststyrelse, som har att erlägga beloppet, har sitt säte; ankommande walet härwid på den Styrelse till hwilken beloppet skall utbetalas.

Grunden för reduktionen af de respektive ländernas mynt bestämmes genom gemensam öfwerenskom-melse mellan wederbörande Poststyrelser.

Artikel 14.

När i hamn, tillhörande något af de Förenade Rikena eller Förenade Staterna, sluten post omflyttas från ett fartyg till ett annat utan utgift för Postverket i det land, hwarest omflyttningen sker, skall för sådan omflyttning icke erläggas någon afgift af det ena Postverket till det andra.

Artikel 15.

Officiella meddelanden emellan de respektive Poststyrelserna skola ej i afräkningarne upptagas.

Artikel 16.

Wederbörande Poststyrelser skola gemensamt upprätta expeditionsreglementen för tillämpningen af de i denna konvention innehållna artiklar och på samma sätt, tid efter annan, i mån af behof modifiera dessa bestämmelser.

Artikel 17.

Orätt sända, orätt adresserade eller af annan orsak icke beställbara bref skola återsändas till det afsändande Postverket på dess bekostnad, om någon kostnad uppstår. Rekommenderade försändelser, omnämnda i första artikelns andra paragraf, skola äfwen på samma sätt återsändas. Andra försändelser skola qwarstanna till det emottagande Postverkets disposition.

De portoafgifter, som icke uppburits för returnerade försändelser, men blifwit påförda det emottagande Postverket, skola wid afräkningen afdragas.

Artikel 18.

Förewarande fördrag skall tillämpas från och med den 1 Juli 1873. Det förblifwer gällande till dess ett år förflutit från den tid, då någon af de respektive ländernas regeringar tillkännagifwit sin önskan om detsamma upphörande. Det skall ratificeras och ratifikationshandlingarne utwexlas så snart som möjligt.

Upprättad i två exemplar i staden Washington den Femtonde Mars år Ett Tusen Åtta Hundra Sjuttio-tre.

(L. s.) OLUF STENERSEN.

(L. s.) JOHN A. J. CRESWELL
General-Postmästare.

Kommentar: USA var, liksom Sverige och Norge, medlemmar i den Allmänna Postföreningen från dess början. Dess multinationella konvention trädde i kraft den 1 juli 1875 och ersatte då automatiskt bl.a. ovanstående konvention.

Expeditionsreglemente

Enligt konventionens Artikel 16 skulle post-verken sig emellan utarbета detaljföreskrifter beträffande postutbytet. Detta resulterade i ett expeditionsreglemente. Förslag till ett sådant hade översänts till Sverige redan den 15.2.1872 med det första konventionsförslaget. Med brev daterat 18.3.1873 översände USA ett modifierat förslag till ett sådant

reglemente till vår ambassad i Washington. Upprepade gånger framhölls i detta brev brådskan med att få reglementet godkänt och undertecknat. Av outgrundlig anledning valde man att för denna konvention kalla detta reglemente "Reglementariska bestämmelser".

Kommentar: Jag har av utrymmesskäl slopat artiklar som uteslutande berör administrativa rutiner etc.

REGLEMENTARISKA BESTÄMMELSER,

Fastställda af Generalpoststyrelsen i Sverige och Postdepartementet i Amerikas Förenta Stater, för tillämpning af postfördraget den 15 mars 1873 emellan konungarikena Sverige och Norge samt Amerikas Förenta Stater.

ART. 1.

Amerikanska utvexlingspostanstalterna i *New York* och *Chicago* skola sända post till svenska utvexlingspostanstalterna, nämligen postkontoret i *Göteborg* samt ambulanta postexpeditionerna *n:r 1 (Göteborg-Stockholm)* och *n:r 2 (Malmö-Falköping)*.

Dessa senare skola likaledes sända post till utvexlingspostanstalterna i *New York* och *Chicago*.

[...]

Kommentar: I ett brev av den 30.5.1873 meddelade KGPS bl. a. att postkupén nr 1 hade som utväxlingspostanstalt ersatts med nr 8, som likaså trafikerade Stockholm-Göteborg.

ART. 4.

När för ett brev eller annan försändelse är att uppbära mer än ett enkelt porto, skall antalet portosatser, som försändelsen är underkastad, angifvas af afsändningspostanstalten medelst en siffra i öfre venstra hörnet på adressidan.

ART. 8.

På alla brev, som utvexlas mellan de ömsesidiga ländernas Postverk, skall den ursprungliga afsändningsortens postanstalt angifvas, antingen medelst stämpel eller i skrift; och de utvexlade obetalade brefen skola än ytterligare förses med afsändande utvexlingspostanstaltens namnstämpel.

Korrespondens, som blifvit fullt betald till adressorten, skall stämplas "Franko" i Sverige och "Paid all" i de Förenta Staterna.

Rekommenderade försändelser skola stämplas med ordet "Rekommenderas" i Sverige och "Registered" i de Förenta Staterna.

Otillräckligt betald korrespondens skall förses med stämpeln "Ofullständigt frankerad" i Sverige och "Insufficiently paid" i de Förenta Staterna; och beloppet af det felande portot angifves med siffror i svart skrift å adressidan.

Korrespondens, som fortskaffas med direkt lägenhet mellan de resp. länderna, skall bära stämpeln "Direct service" eller "Service direct".

När densamma fortskaffas via England eller via Tyskland och Danmark, skall den anbragta stämpeln gifva tillkänna transitering öfver England eller Tyskland och Danmark.

Kommentar: Befordringsvägar och speciella stämplat kommer att behandlas i senare avsnitt.

ART. 9.

De båda Poststyrelserna skola ömsesidigt tillställa hvarandra förteckningar öfver de främmande länder, till hvilka det främmande portot skall vara på förhand betaldt eller kan erläggas på adressorten, äfvensom uppgift på portots belopp; intilldess sådane förteckningar erhållits, skall ej någotdera landet afsända post, bestämd för transitbefordran till ett främmande land, genom det af de två länderna, hvartill posten afgår.

Dessa förteckningar skola också angifva de främmande länder, med hvilka rekommenderad korrespondens kan utvexlas styckewis genom de resp. Postverken, samt villkoren derför.

ART. 10.

De ömsesidiga utväxlingspostanstalterna skola i öfvre högra hörnet af adressidan på förutbetalade bref, som befordras i öppen transit, med rödt bläck angifva beloppet af det främmande porto, som tillkommer det land, genom hvilket försändelsen i transit fortskaffas, och på samma sätt och ställe, men med svart bläck, likaledes angifva beloppet af det främmande porto, som tillkommer afsändningslandet för obetalade bref, som sändas i transit.

ART. 11.

Försändelser under band, hvilka icke uppfylla de villkor, som i art. 11 af postfördraget omförmälas, eller hvilka äro helt och hållet obetalade, skola ej befordras; och eger afsändningslandets Poststyrelse att öfver dem förfoga.

Kommentar: Roos hade i sitt brev till USA av den 30.5.1873 påpekat att denna artikel borde ändras. Så kom att ske och ett cirkulär daterat 26.9.1873 meddelar att den nya texten skulle vara: "Försändelser under band, hvilka icke uppfylla de villkor, som i art. 11 af postfördraget omförmälas, eller hvilka äro antingen helt och hållet ofrankerade eller endast delvis frankerade, skola kvarhållas af inlämningsområdets Postverk, som eger att öfver dem förfoga."

ART. 12.

Ofullständigt frankerade bref, ursprungligen sända från eller bestämda till främmande länder och befordrade styckvis i transit genom Sverige eller de Förenade Staterna, skola behandlas såsom helt och hållet obetalade, och det förutbetalade beloppet således icke upptagas i afräkning mellan bägge Poststyrelserna.

ART. 14.

Korrespondens, som är felaktigt adresserad eller orätt expedierad, skall af det mottagande Postverket utan dröjsmål sändas tillbaka till den utväxlingspostanstalt, som afsändt densamma.

Den mottagande postanstalten skall dervid i brefkartans verifikationskolumn behörigen rätta de ursprungliga anteckningarne rörande denna korrespondens. Försändelser af samma slag, adresserade till personer som ombytt vistelseort, skola ömsesidigt fortskaffas eller returneras, belagda med det porto, som skulle hafva utgjorts för befordran till första adressorten.

ART. 16.

Det är öfverenskommet att afräkningarne mellan de båda Postverken skola upprättas på grund af de resp. brefkartorna, i det afsändande landets mynt, men mellanrikspottot för obetalade eller ofullständigt betalda bref upptagas i det mottagande landets mynt.

Reduktionen af de olika myntslagen skall verkställas i generalafräkningen efter kurs af 4 riksdaler eller 400 öre svenskt för en dollar Förenta Staternas mynt.

Vid angifandet i brefkartorna af mellanrikspottot för de delvis betalade breffen i mottagningslandets mynt och af det främmande portot i afsändningslandets mynt skall en cent Förenta Staternas mynt räknas lika med 4 öre svenskt mynt.

Det är jämväl öfverenskommet att uppkommande saldo enligt kvartalsräkenskaperna skall ömsesidigt betalas i guld och i det fordringsegande Postverkets myntsort.

ART. 17.

[...]

Utfärdadt i två exemplar och underskrifvet i Stockholm den 30 maj och i Washington den 24 juni 1873.

ROOS.

CRESWELL.

Artikel 17.

De i artikeln 13 af postfördraget omfördade kvartalsräkningar skola upprättas af de respektive poststyrelserna. Dessa räkningar skola grundas sig på besvaringskartorna och uppställas i öfverensstämmelse med bilagorna till E¹ och E².

Rekapitulation af dessa räkningar, utvisande de slutliga resultaten i såväl debet som credit, skall af Förenta Staternas poststyrelse upprättas, i enlighet med bilagan till E¹ och derefter tillika med de kvartalsräkningar, hvarja den är grundad, översändas till granskning af svenska poststyrelsen.

Utfärdadt i två exemplar och underskrifvet i
Stockholm den 30de dagen i maj 1873 och i
Washington den 24 dagen i juni 1873.

Nicholas Roos

R. F. J. Creswell

Fig. 3. Reglementariska bestämmelser till 1873 års postkonvention mellan Sverige och USA, avslutat med Roos' och Creswells underskrifter.

Article 17.

The Quarterly accounts mentioned in article 13. of the Convention shall be prepared by the respective Postal Administrations. They shall be based upon the acknowledgments of receipt, and shall respectively be prepared according to the models E¹ and E² hereto annexed.

A recapitulation of these accounts, showing the definitive result, alike for the debit and the credit, shall be prepared by the United States Office according to the form hereto annexed and marked F, and shall then be transmitted with the Quarterly accounts on which it is based, for the examination of the other office.

Done in duplicate and signed at
Stockholm this 30th day of May 1873 and at
Washington this 21st day of June. 1873.

Richardson

H. J. Creswell

Befordringsvägarna

En kungörelse av den 26.6.1873 tillkännagav bl.a. att:

”På grund af ett mellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, å ena, samt Nordamerikas Förenta Stater, å andra sidan, nyligen afslutadt postfördrag komma de befordringsavgifter, som skola vid svensk postanstalt erläggas för korrespondens till och från Nordamerikas Förenta Stater, med tillämpning af nämnda postfördrag, att från samma tid utgöra:

a) då befordringen eger rum å någondera vägen Danmark-Tyskland öfver Bremen resp. Hamburg eller Göteborg-England med ångfartyg: [...].

b) vid befordran med ångfartyg som underhålla regelbunden, direkt förbindelse mellan svenska eller norska hamnar och hamnar inom Förenta Staterna, *dock endast i den mån dylika lägenheter kunna framdeles beredas*: [...].

De ångfartygslägenheter, som tillsvidare komma att användas för befordringen i slutet *säck* af post från Sverige till Förenta Staterna, äro för närvarande följande:

- en från *Göteborg* hvar onsdags afton och fredags eftermiddag;
- en från *Hamburg* hvarje onsdags morgon, och en från *Bremen* hvar onsdag och lördag.

För sådane, till Nordamerikas Förenta Stater adresserade postförsändelser som, enligt särskild viapåskrift eller antydning medelst åsatt högre belopp af frimärken, önskas befordrade *i styckevis* transit genom Tyskland och England eller Danmark och England, gälla hittills bestämda taxevillkor.”

Från Hamburg var det båtar tillhörande Hamburg Amerikanische Packetfahrt Aktien Gesellschaft (= HAPAG), som ombesörjde denna postbefordran. De trafikerade routen Hamburg-Havre-New York. Från Bremen var det Norddeutscher Lloyd Line, som via Bremen-Southampton-New York gjorde motsvarande.

En cirkulärskrivelse också daterad den 26.6.1873 och ställd till samtliga postförvaltare meddelade:

”Såsom af postfördraget, jemfört med ofvan intagna Kongl. Generalpoststyrelsens kungörelse, inhemtas, komma för försändelser till och från Förenta Staterna, då befordran deraf eger rum med s. k. direkta ångfartyg, att gälla vissa lägre avgifter än vid befordran i transit öfver Tyskland och England. Då emellertid någon öfverenskommelse om postbefordran med dylika ångfartyg ännu icke blifvit träffad, kunna nämnde lägre avgifter icke tillämpas, innan särskilt meddelande derom från Kongl. Generalpoststyrelsen utgått.”

Observera att såväl i kungörelsen, som i cirkulärskrivelsen framhålls, att direkta ångbåtsförbindelser var något som inte fanns från början och att post därför icke kunde sändas på dessa villkor förrän särskilt meddelande utsänts från KGPS.

Samtidigt med ovannämnda kungörelse och cirkulärskrivelse, nämligen den 28.6.1873, utsändes ”Ändringar i utrikes brefportotaxan (n:r 5)”. Även den upptar befordringsvägen med direktgående båtar. Något meddelande om att sådan försändning hade blifvit möjlig utgavs ej vare sig under 1873 eller 1874 och i den helt omarbetade taxa för utlandskorrespondensen, som utsändes med cirkulär av den 29 maj 1874 har den direkta befordringsmöjligheten helt slopats.

Ett brev daterat den 26.9.1873 till Norge är i detta sammanhang av stort intresse. Det lyder inledningsvis:

”Med betygande af sin tacksamhet för Tit. skrifvelser den sistl. juli och 22 augusti (ingen av dessa skrivelser har påträffats) och för det GPS lemnade löfte, att söka träffa aftal med rederiet för de ångfartyg, hvilka underhålla förbindelse mellan Christiania och New York, om befordran äfven af post från Sverige på enahanda villkor som blifvit aftalade hvad beträffar befordringen af post från Norge, eller mot 4 skilling norskt mynt pr 30 gram af bref, och 4 skilling pr skålpund af bandförsändelser, får GPS äran meddela att Styrelsen, under förutsättning att hinder mot en dylik öfverenskommelses tillvägabringande ej skall förekomma, har för afsigt medde-

la föreskrift om afsändande för framtiden, under månaderna april med september af svensk-amerikansk post äfven med nämnda lägenheter, om hvilkas begynnande och turer under nästa år Styrelsen utbeder sig att, så tidigt som möjligt varda benäget underrättad, [...]”.

Tydligt är att man även från svensk sida planerade att utnyttja en existerande förbindelse mellan Christiania och New York. Som framgått tidigare så kunde Sverige göra detta utan att betala för norsk transit till Christiania eller annan norsk hamn. Enligt referens 2 var det bara ”Det Norsk- Amerikanske Dampskibsselskab” som år 1873 gick mellan Norge (Bergen) och USA och då mestadels med stopp i London och Newcastle. År 1873 gjordes 7 resor under tiden juli t. o. m. december, bara 4 resor under hela 1874 och totalt 2 resor under 1875. Författarna anger att ”some calls were also made at Christiania (Oslo), Norway in 1875”. Bara två sådana stopp listas vilka båda skedde under det första halvåret. Författarna fortsätter:

”In October 1873, the line inaugurated a new service from London to New York via Havre, not returning to Bergen. It is believed that the only mail voyages from New York to Bergen occurred between July and October 1873. By April 1874, the line was again operating from Bergen, having not found the desired success with the Havre operation. In July 1875, the line ceased operations, having for all practical purposes withdrawn from regular operations to New York the summer before in 1873.”

Från referens 1 citeras:

”The annual report of the Postmaster General for 1874 lists 5 trips from New York to Norway. This was for the fiscal year beginning 1 Juli 1873 and ending 30 June 1874. The value of the sea postage on all mail carried by the line during that year is reported at dollar 13.01.”

Jag har inte funnit någon uppgift beträffan-

de brevmängden i motsatt riktning, dvs. från Bergen till New York men säkerligen rörde det sig om en ringa mängd. Men kom en sådan direkt transport någonsin till stånd för svensk post? Två brev, som citeras under rubriken ”Lösenbelagda försändelser till Sverige” motsäger detta.

I konceptet till ett brev till USA av den 30.5.1873 nämns en befordringsväg över Danmark, Tyskland och England. I detta koncept (observera att det för utgående brev bara är koncepten och inte kopior som finns bevarade) har texten, som berör det blivande trycksaksportot från Sverige, ursprungligen varit:

[...] ”14 öre par 50 grammes, quand les objets précités sont expédiés par Gothenbourg et l'Angleterre, ou par le Danemark et l'Allemagne”[...].

En tillägg har gjorts med en helt annan handstil så att texten kom att lyda:

[...] ”sont expédiés par Gothenbourg et l'Angleterre, ou par le Danemark, l'Allemagne et l'Angleterre, ou par le Danemark et l'Angleterre”[...].

Detta är det enda ställe där transportvägen Danmark - Tyskland - England nämns och man måste nog anta att det införda tillägget beror på ett missförstånd. De svenska postsäckarna expedierades i sluten transit av det danska och det tyska postväsendet men väl ombord på en av Lloyds båtar i Bremen behandlades de inte av någon postorganisation förrän de i New York lämnades över till det amerikanska postväsendet. Att båten gick in i Southampton på sin väg till USA betydde inte att det engelska postväsendet intresserade sig för den svenska posten ombord. Naturligtvis var inte heller det franska postverket intresserat av att det fanns svenska postsäckar ombord på HAPAG:s båtar på väg från Hamburg till New York.

Den slutna transiten mellan Sverige och USA

Av konventionens Artikel 3 framgår att man

skulle utnyttja de bästa transitvillkor som något av länderna förhandlat sig till. Detta gav naturligtvis upphov till en hel del brev-växling innan slutresultat nåtts.

a) Via Danmark och Tyskland:

I brev till USA daterat den 30.5.1873 meddelade KGPS att kostnaden för Sverige att sända slutna transit genom Danmark var för brev 6 skilling per 30 gram och för trycksaker etc. $\frac{2}{3}$ skilling per 40 gram. Motsvarande genom Tyskland var för brev 2 Silbergroschen (Sgr) per 30 gram och för trycksaker etc. $\frac{1}{4}$ Sgr per 40 gram. Dessa rater var baserade på 1869 års konventioner med Danmark resp. Tyskland. I detta brev till USA meddelades även att någon lämplig båttrafik för direkt försändning mellan USA och Sverige icke fanns.

Många av de ankommande brev som specificerar villkor och möjligheter av ovanstående slag har jag tyvärr inte funnit i arkivet. Vad gäller transittkostnaderna är det ett brev från USA som saknas. Men av ett brev daterat 26.9.1873 från KGPS till Tyskland framgår dock att det saknade brevet bl.a. informerade om att den existerande konventionen mellan Tyskland och USA angav transittkostnaden till $\frac{1}{2}$ Sgr per enkelbrev (15 gram) alternativt $\frac{1}{4}$ Sgr per 30 gram. Här blev det alltså betydligt lägre transittkostnad än vad den svensk-tyska konventionen medgav. Denna specificerade dock ett lägre transitporto för trycksaker.

Det USA-brev, som enligt ovan inte påträffats, innehöll sannolikt uppgifter även beträffande sjötransporten mellan Tyskland och USA. Det är rimligt att anta att den hade kontrakterats av USA till det i konventionens Artikel 6 maximerade beloppet 5 cents per 30 gram.

I den nya konventionen av år 1873 mellan Sverige och Danmark sänktes transittkostnaden genom Danmark till 4 skilling per 30 gram, vilket meddelades USA i brev av den 26.9.1873.

b) Via Göteborg och England:

Redan av det allra första brevet från USA, vilket citerats i början av denna uppsats, framgår att den existerande konventionen mellan UK och USA specificerade för brev en bulk rate av 6 cents per 30 gram för atlanttransporten och för slutna transit genom UK $1\frac{1}{4}$ pence (d) per ounce (oz.). Den monetära ekvivalensen mellan engelskt och amerikanskt mynt var för denna konvention satt till $1d = 2c$. Eftersom 1 oz. var ca. 28,4 gram blev alltså transittkostnaden genom UK praktiskt taget 2 cents per 30 gram.

Att lämna uppgift till USA om den svenska transittkostnaden över Nordsjön visade sig vara ett svårare problem. Enligt ett brev av den 26.9.1873 till USA var det nämligen inte möjligt att beräkna en sådan uttryckt som kostnad per viktenhet. Sannolikt berodde detta på att rederiet betalades per säck oberoende av exakt vikt. I stället föreslogs att man även för den svenska nordsjötransiten skulle tillämpa den norska raten, som uppgavs vara för brev 20 öre (= 6 skilling) per 30 gram och för trycksaker etc. likaledes 20 öre, men då för 500 gram. Sannolikt accepterades detta av USA.

Jämför man ovannämnda rater med de maximirater, som var specificerade i konventionens Artikel 6 finner man att transporten över Nordsjön, som blev 20 öre = 5 cents, kom att bli 1 cent under det tillåtna maximumvärdet.

c) Direkt befordran mellan Sverige/ Norge och USA:

Som redan nämnts informerade KGPS i cirkulär av den 26.6.1873 att någon möjlighet att sända brev med det låga direktportot 24 öre då ännu inte fanns. Argument och brev, som citerats under rubrikerna "Befordringsvägarna" resp. "Lösenbelagda försändelser till Sverige", indikerar att det med hög sannolikhet aldrig blev möjligt att sända post med direkt service. Detta åtminstone inte från Sverige.

Öppen transit genom Sverige

De reglementariska bestämmelserna angav i ART. 9 att Sverige skulle informera USA om villkoren för försändning av post i öppen transit genom Sverige till länder dit Sverige kunde tjäna som genomgångsland. Det reci-

proka förhållandet att USA skulle informera Sverige gällde naturligtvis också.

För Sveriges del genomfördes detta genom att nedanstående text och tabell bifogades ett brev till USA daterat den 30.5.1873:

Spécification des Pays pour et desquels des correspondances peuvent être envoyées à découvert, en transit par la Suède, de et pour les Etats-Unis de l' Amerique du Nord, et des taxes à bonifier pour ces Correspondances à l'Office des Postes de Suède, en sus du port international Suédo-Américain.

	Lettres affranchies	Lettres non affranchies	Imprimés et Echantillons (affranchissement obligatoire)
Finlande	14 öre par 15 grammes	18 öre par 15 grammes	5 öre par 50 grammes
Russie	19 öre par 15 grammes	27 öre par 15 grammes	5 öre par 50 grammes
Remarques	1) Les Lettres seules peuvent être chargées. 2) Le chargement n' entraine pas de taxe en sus de celle fixée par la Convention.		

Öppen transit genom USA

När det gäller raterna vid transitering av svensk post genom USA uppkommer samma problem som framkommit i tidigare sammanhang, nämligen att det brev, som enligt diariet var daterat 26.7.1873, och som innehöll denna information inte påträffats i arkivmaterialet. Totalportots storlek från Sverige till exempelvis Ecuador finner man i taxor och taxeändringar som utsändes i samband med att förhållandena ändrades. Så blev portot till Ecuador 116 öre om avsändaren valde att sända sitt brev dit "via Förenta Staterna i slutet brevsäck". Någon skillnad om brevet sändes till USA direkt eller via England eller Tyskland uppträder inte i de svenska taxorna, men man kan nog lugnt anta att portona baserades på transit genom något av de två sistnämnda länderna genom

vilka portot till USA var 36 öre. Det tilläggsporto, som uppgavs i det saknade brevet bör alltså ha varit $116 - 36 = 80$ öre = 20 cents. Att vi saknar uppgifter om transitportonas storlek tror jag spelar mindre roll än det faktum att vi även saknar uppgift om *vart* och *hur långt* detta porto tog en försändelse. När sidan 261 i 1873 års cirkulärsamling visar att portot till Canada "via Förenta Staterna i slutet brevsäck" var 36 öre har man anledning att misstänka att detta var portot bara till den kanadensiska gränsen. Jag har bara sett tre brev till Kanada frankerade med 36 öre och stämplade "Via D & T". Dessa har lösenbelagts med 5 cents vid ankomsten. Det är inte ovanligt att äldre taxor saknar uppgift om att portot bara gäller för del av vägen.

Mystiken runt 1873 års Band 16

Jag har på Postens Centralarkiv vid två tillfällen, men utan resultat, blad för blad sökt igenom samtliga bevarade "Huvudboksverifikationer" för åren 1872-74 i hopp om att finna gravörräkningar för de speciella stämplat, som tillverkades för denna konvention. Döm därför om min förvåning när jag av ren slump på en filateliutställning i Tyskland för några veckor sedan läste en till tyska översatt artikel med titeln "Stämpelstamplar i Postmuseum" och skriven av Robert Mattson för *Pöstryttaren* 1983. Eftersom Robert i denna artikel skrev att stampen "**Service direct.**" graverats i sex exemplar vilka levererades den 24 juni 1873 blev det klart för mig att han uppenbarligen funnit mer i arkivet om detta än jag gjort. När jag träffade Robert berättade han att han i slutet av 1970-talet, som tämligen nyanställd på Postmuseum började samla in arkivinformatiön för att publicera en bok om våra cirkelstämplat. För att systematisera arbetet, som initialt skedde tillsammans med en kollega, gjorde man ett formulär vilket liknade de vanligaste gravörräkningarna, dvs. det hade kolumner för leveransdag, antal, text, pris etc.. För varje påträffad gravörräkning överfördes dess informatiön till ett sådant formulär.

Gravörräkningar av ovan omtalat slag hade samlats årsvis av Postverket tillsammans med massor av liknande räkningar och andra motsvarande dokument och bundits in i tjocka bokband för att utgöra verifikationer till huvudböckerna. Dessa band är på ryggen märkta med dels året, dels ett löpande bandnummer, som för varje år började med 1. För ett enda år kunde antalet sådana band närma sig 100 och en gallring skedde så småningom på arkivmässiga grunder och i dag finns bara några få band per år bevarade. För år 1873 finns ovanligt många band bevarade, nämligen mer än tjugio och när Robert med kollega på Postens Centralarkiv gjorde sina noteringar fanns bland dessa även ett band med nummer 16, vilket innehöll bl.a. gravörräkningar. Upp-

gifterna från dessa fördes över till ett formulär och detta lyckligtvis eftersom Band 16 nu är försvunnet.

Sedan ovannämnda noteringar gjordes, har varje band av Postens Centralarkiv placerats i en arkivkartong och kallas nu i arkivförteckningen "Volym". Dessa volymer numrerades i löpande följd med början 1850 så att detta års första band nu har arkivbeteckningen "Volym 1". År 1873, Band 5 är nu betecknad Volym 221 och 1873 Band 22 är Volym 222. Ingen av volymerna 1 t.o.m. 367, som är den sista volymen i serien, specificeras i arkivförteckningen som Band 16. Man måste av detta dra slutsatsen att Band 16 ej fanns "på plats" när volymnumreringen infördes och man kan bara spekulera om dess öde.

Nämnas kan att Volym 113 (1864, Band 66 innehållande "Persedeverifikationer") också saknas. Till skillnad mot 1873, Band 16 fanns alltså 1864 års Band 66 på plats när volymnumreringen infördes och har försvunnit sedan dess. Den är i arkivförteckningen noterad som "saknas". Att arkivvolymen "försvinner" innebär ju inte att de nödvändigtvis bortförts, kastats av misstag e.d. utan både felaktig placering och numrering får ju motsvarande effekt.

Sedan ett par år tillbaka förvaras ovannämnda volymer i Riksarkivets filial i Arninge.

Även om ovanstående redogörelse i viss mån har tillkommit i den vaga förhoppningen att någon vid sitt arkivsökande kanske kan träffa på de saknade banden och få dem överförda till sin rätta plats så måste man ändå som mest sannolikt betrakta dem som förlorade för framtida forskning.

De stämpeldata, som redovisas i följande kapitel om de speciella poststämplatarna härrör alla från formulärnoteringar, som gjorts av Robert och hans kollega och min tacksamhet till Robert är stor för att han låtit mig ta del av dem och publicera dem här.

2. 1. 1631.

Utdrag af Protokollet hållet
hos Kongl. Generalpoststyrelsen
i Stockholm den 26 juni 1873

Ld. Fann Kongl. Generalpoststyrelsen godt för-
ordna, att genom allmänna postpersedelförrådet
skulle anskaffas följande olika slag briefstämplar,
nämligen:

en med inskriften "Via D. & F."

" " " "Via G. & E." och

" " " "Service direct."

afsedda att användas från och med den 1 instän-
dande juli för stämplingen af breffpostförsändel-
ser till Förenta Staterna i Nordamerika.

den första i postkypexpeditionen nr 2,

den andra i postkypexpeditionen nr 8 och post-
kontoret i Göteborg, samt

den tredje i samtliga nämnda postanstalter.

Hvarom protokollsutdrag skulle till persedel-
förrådet expedieras. Som ofvan.

Enligt protokollet,

Mauritz Thedahl

Allmänna Postpersedelförrådet

Fig. 4. Protokollsutdrag från möte på Generalpoststyrelsen, där det uppdragits åt allmänna postpersedelförrådet att anskaffa de speciella ledstämplar som behövdes för att uppfylla konventionskravet på märkning av försändelserna. (Riksarkivet, Signum EI, volym 2)

Speciella poststämplat

Av ART. 8 i de reglementariska bestämmelserna framgår att postförsändelserna skulle förses med en speciell märkning för att utvisa om det rörde sig om rekommenderade brev, om de var fullt betalda eller om de skulle lösenbeläggas. Stämplat för detta fanns redan på de berörda utväxlingspostanstalterna. Dessutom skulle korrespondensen förses med stämpelavtryck, som utvisade befordringsvägen och för detta krävdes nya stämplat nämligen sådana som vi i dag kallar ledstämplat. Enligt ett protokollsutdrag från sammanträde på Generalpoststyrelsen den 26 juni 1873 (se fig. 4) skulle persedelförrådet låta tillverka tre olika stämplat för detta ändamål:

en med texten "Via D&T." att användas på postkupéexpeditionen nr 2,

en med texten "Via G&E." att användas på postkupéexpeditionen nr 8 samt på Göteborgs postkontor.

en med texten "Service direct" att användas såväl på postkupéexpeditionerna nr 2 och nr 8 som på Göteborgs postkontor.

Till skillnad mot ovanstående blev ordet **"Via"** och samtliga bokstäver i **"Service direct."** graverade i versaler.

Ibland behövde postanstalterna ha mer än en stämpel av vardera slaget men av ovanstående framgår det inte hur många som skulle tillverkas av varje. Totalt tillverkade gravör Barklund två av vardera av de två förstnämnda stämplatna och sex av den senare. Samtliga levererades den 21.6.1873 och samma dag levererade han även två stampar med texten **"Via D. T & E."** *Observera att stämplatna levererades fem dagar innan ärendet enligt ovannämnda protokollsutdrag hade behandlats på Generalpoststyrelsen!*

Såväl i våra stämpelhandböcker som i *Facit Postal* visas ett stämpelavtryck av denna **"Via D. T & E."** Den enda synbarliga skillnaden mot ovannämnda konventionsstämplat är att D(anmark) här förkortats "D.". Som nämnts under rubriken "Beford-

ringsvägarna" har en "rättelse" skett i ett brevkoncept så att vägen Danmark, Tyskland och England där omnämns. Dessutom figurerar stämpeltexten **"Via D. T & E."** i ett "alternativt" protokollsutdrag till det som visas i Fig. 4. I registratures brevkoncept finns nämligen på sidan 202 med datum 26 juni 1873 samma protokollsutdrag, skrivet av samma person, men här finns dessutom som första listade stämpel en med inskriften **"Via D. T & E."** *Denna stämpeltext har korsats över till nära oläslighet och därmed utgått. Varför? Sannolikt har texten tillkommit som ett ögonblickets misstag eftersom det till Persedelförrådet översända protokollsutdraget inte visar motsvarande text. När det gäller ifrågavarande stämpel är det mycket som är obesvarat. Men ett faktum är dock att två stämplat med denna text tillverkats varav en finns bevarad på Postmuseum. Vad som ovan relaterats från brevtex och protokollsutdrag tyder, trots allt, på en viss anknytning till USA-konventionen, men helt klart saknas den direkta samhörigheten med denna. Mest sannolikt är det nog att dessa två stämplat beställdes tillsammans med de övriga på grund av missförstånd och att de aldrig kom till användning. Eftersom stämplatna levererades fem dagar innan beställningen diskuterades på styrelsesammanträde är det uppenbart att en förbeställning skett. Vare sig jag själv eller någon av dem jag tillfrågat har sett denna stämpel i avtryck på en postförsändelse.*

Ledstämplatnas förekomstfrekvens

Det vanligaste, eller snarare minst ovanliga, ledstämplet är **"Via D&T"**. Jag har noterat den på sex ofrankerade och elva frankerade brev varav tre är överfrankerade. Stämplet **"Via G & E"** har jag sett på fem brev. Stämplet **"Service direct"** har som tidigare nämnts, inte setts på brev. Framhållas måste att ovanstående bara är en indikation på förekomsten och representerar inte tillförlitlig statistik.

I detta sammanhang kan nämnas att det åtminstone i början slarvades med att ledstämplat de avgående breven. Ett brev från

KGPS daterat den 20.11.1873 till Postdirektionen å Södra Stambanan nämner att 104 i USA obeställbara brev, som dit anlant i den slutna postsäcken, returnerats. Samtliga hade datumstämpel i Pxxp Nr 2, men alla saknade ledstämplat.

Jag har på bild sett tre brev med portot 36 öre, ledstämplat **"Via Tyskland"**. Att de inte lösenbelgts i USA tyder på att de anlant i den slutna, svenska postsäcken. Det var nog inte så lätt alla gånger att i en skakande och dåligt belyst tågupé uppfylla alla krav som ställdes.

Lösenbelagda försändelser till Sverige

Enligt konventionens Artikel 5 skulle ofullständigt frankerade, internationella brev taxeras som obetalda men värdet av påsatta frimärken skulle tillgodoräknas.

Av de reglementariska bestämmelsernas ART. 16 framgår indirekt att lösenbeloppet för lösenbelagda brev skulle anges i mottagarlandets valuta samt att 1 cent skulle anses motsvara 4 öre.

Av ART. 12 framgår att åsatta frimärken ej skulle tillgodoräknas för de försändelser som skulle transitera konventionsländerna på väg till annat land.

Två brev från augusti resp. september 1874 ger så värdefull information att jag citerar dem i sin helhet. Det första lyder:

"Gång efter annan äro af Correspondenter härstädes anförda klagomål deröfver att från Americas förenta stater hit ankommande bref, hvilka afsändarne försäkra blifvit å afgångsorten fullt frankerade, vid framkomsten till bestämmelseorten äro belagde med restporto, som måste af adressaten erläggas. De åsyftade försändelserna äro vanligtvis åsatta frimärken till ett värde af 6 cents pr enkel portosats, eller samma belopp hvartill francot är bestämdt wid befordran med s. k. direkta ångfartyg.

Den felaktiga taxeringen syns alltså härleda sig deraf att wederbörande Americanska postanstalter äro i okunnighet derom att någon postbefordring mellan Sverige eller Norge och Americas förenta stater med s. k. direkta ångfartyg ej ännu kommit till stånd; å hvilket förhållande jag härmed wördsamt får fästa Kongl.

Styrelsens uppmärksamhet för den händelse Kongl. Styrelsen skulle finna detsamma till någon åtgärd föranleda.

Kristianstads Postkontor den 31 Augusti 1874.

e.f (svärläslig namnteckning men troligen)
Per Svensson.

Ovanstående skrivelse remitterades till postinspektionen å Södra Stambanan, som svarade med följande:

"Jemte återsändande af remisshandling, Dnr 7499, får postinspektionen härigenom vördsammast afgifva i densamma anbefalld upplysning.

I allmänhet utgör antalet enkla portosatser af de otillräckligt betalda och helt och hållet obetalda breffen ungefär aderton procent af hela portosatsantalet, så fördelade, att de helt och hållet obetalda utgöra circa två procent, de med sex cents frimärkta tio procent och de öfriga breffen sex procent. I förhållande till ensamt de betalda försändelserna uppgå de med sex cents frimärkta till ungefär tretton procent.

Antagandet att de amerikanska postanstalterna skulle vara i okunnighet om, att postutvexling medelst direkta postångbåtslägenheter ej ännu kommit till stånd, vederlägges derigenom, att breffen vid ankomsten hit äro behandlade så, som vederbör. Antagligare är att dylika bref, åtminstone till största delen, utgöras af lådbref samt att afsändarne antagit att utvexling förmedelst direktgående postångbåtar förefunnits.

Postinspektionen i Södra Distriktet den 13 september 1874. – Svärläst namnteckning."

Följande noterigar finns på brevet:

fr. Sv. ofr	82000	fr Amer. ofr	3500
delvis	600	delvis	17500
82600		21000	

I båda av de ovan citerade breven står i klartext att någon direkt postbefordran dittills ej ägt rum. Ovanstående, tillsammans med det faktum att den i april 1874 utsända taxan ej längre listar den direkta ångbåtsförbindelsen, indikerar att brev till USA med portot 24 öre med stor sannolikhet aldrig kom att sändas och därmed att någon postförsändel-

Fig. 5. Obetalt brev från Sverige till USA.
Av oförklarlig anledning lösenbelades sådana brev med 16c istället för 14c.

Fig. 6. Brev från USA, förbetalt 6c, vilket avsåg portot om försändelsen sänts med ångbåt i reguljär service mellan USA och Sverige eller Norge. Eftersom någon sådan service inte existerade, sändes brevet med båt till Tyskland – en route som kostade 9c om portot fullt betalades i USA, men 14c för delvis eller helt obetalt brev. I USA behandlades brevet så, att från det obetalade portot 14c gottskrevs de äsatta frimärkena, 6c, och resten blev då 8c som med raten 1c = 4 öre blev 32 (öre) vilket stämplades på brevet för betalning i Sverige.

se med stämpeln **"Service direct"** inte heller finns. I Facitkatalogen anges att ett sådant brev existerar. Jag tror dock att detta är ett misstag och avser ett brev jag sett avbildat och som ursprungligen varit frankerat 36 öre men där ett 12 öres frimärke saknas. Detta brev är dessutom stämplat **"Via G & E."** och inte, som ett korrekt brev skulle ha varit stämplat, nämligen **"Service direct"**.

De två ovan citerade breven gav upphov till en skrivelse till USA, daterad 17.9.1874, där förhållandet påpekades. I svarsbrevet från USA, daterat Oct. 10, 1874 uppges att officiell information redan utsänts till postmasters och till allmänheten och att i denna angavs att direktbefordran av brev ej var möjlig. I referens 1. anges:

Fig. 7. Detta brev var märkt att sändas via Tyskland, men var bara betalt med 6c (bankcheck-märket på 2c räknades naturligtvis inte) trots att det korrekta portot var 9c vid förbetalning. Eftersom det delvis eller helt obetalda portot var 14c behandlades brevet i USA så, att från 14c tillgodoräknades frimärksvärdet, 6c, och skillnaden på 8c blev 32 (öre), som stämplades på brevet för betalning i Sverige. Vid jämförelse med fig. 6 finner man att olika stämplor använts på New York-kontoret för att stämpla "32".

"The September 1874 edition of the U. S. Mail and Post Office Assistant contained the following announcement:

Mail for Sweden and Norway

The attention of postmasters and the public is called to the fact that there is at present no direct steamship communication between the United States and Sweden and Norway, and that correspondence mailed in the United States addressed to those countries can, therefore, only be forwarded in the closed mails by way of England and Germany."

Antalet iakttagna försändelser som lösenbelagts i Sverige

Jag har noterat ett enda brev med lösenportot 28 stämplat på brevet och inte något där lösenbeloppet angetts med handskrift.

Med påstämplat lösenporto 32 (öre) har jag noterat fem brev varav ett där treans övre del är rak (se fig. 7). Ett brev har noterats där lösenportot angetts med påskrift.

Ett fåtal helt ofrånkerade brev är kända.

Försändelser lösenbelagda i USA

Jag har inte sett något underfrankerat brev hänförbart till ifrågavarande konvention men totalt tio ofrankerade. Av dessa är två lösenbelagda med 15c och de övriga åtta är samtliga lösenbelagda 16c. Ett av dessa är avbildat i Fig. 5. Konventionen specificerar entydigt att lösenbeloppet skall vara 14c för ofrankerat brev. Jag kan inte ens gissa hur en så genomgående felaktig behandling kunnat ske utan överlåter åt kända och okända forskarvänner på andra sidan Atlanten att utreda frågan.

Bevarade stämpelstampar

En av vardera av följande stämpelstampar, speciellt till verkade för tillämpning av denna konvention, finns bevarade på Postmuseum:

Service direct.

Via D & T

(Via D, T & E.)

På grund av pågående byggnadsarbeten på Postmuseum har det inte varit möjligt att få bekräftelse på om även en stamp med texten **"Via G & E"** finns bevarad.

Referenser

1. **Hargest, George E,**
History of Letter Post Communication
Between the United States and Europe,
1845-1875. Washington 1971.
2. **Hubbard, W. and Winter, R. F,**
North Atlantic Mail Sailings 1840-75.
Canton 1988.
3. **Arkivmaterial i förutvarande
Postens Centralarkiv, numera överfört
till Riksarkivet.**